

bivši komunistički disidenti imali su drugačiju, novu ulogu nakon raspada Jugoslavije. Međutim, autor se osvrće i na novo disidentstvo koje nastaje nakon osamostaljenja Hrvatske i smatra da se radi o “divergentima” odnosno pripadnicima inteligencije s političke margine.

Osim navedenih radova zbornik na kraju sadrži i “Kazalo osoba” (str. 429.–439.). *Disidentstvo u suvremenoj povijesti* daje značajan doprinos istraživanju ove važne problematike za političko-društvenu povijest XX. stoljeća jer je na jednom mjestu analitički i metodički razrađen problem disidentstva, kojemu se pristupa s različitih aspekata, te ga stavlja u povijesno-političke okvire Hrvatske odnosno Jugoslavije. Na taj način teme obrađene u zborniku zaokružuju sliku o svim aspektima disidentstva jer se prikazuju pojedinci, društvene skupine i pokreti te odnos politike, inozemstva i kulture prema njima. Zbornik kao takav pobudit će zanimanje pri daljnjem istraživanju ove teme.

ANA JURA

Josip ŠENTIJA, *Jedna hrvatska sudbina. Priča o Vjekoslavu Prpiću ispričana njim samim na kraju puta*, Školska knjiga, Zagreb 2007., 290 str.

U biblioteci “Glose” zagrebački je nakladnik “Školska knjiga” izdao knjigu *Jedna hrvatska sudbina* autora Josipa Šentije. Podnaslov knjige *Priča o Vjekoslavu Prpiću ispričana njim samim na kraju puta* rječito govori o formi i karakteru ovoga djela – riječ je memoarskoj prozi, no u formi razgovora, vođenih od 1. veljače do 14. studenoga 1988., između Vjekoslava Prpića i Josipa Šentije. Knjiga je podijeljena u poglavlja koja uglavnom kronološki prate životni put Vjekoslava Prpića, a ujedno su i tematske cjeline. Gotovo su sva poglavlja cjeloviti razgovori, vođeni određenog datuma koji je naznačen na početku svakog poglavlja.

Josip Šentija u predgovoru “Vjekoslav Prpić – naš suvremenik” (str. 7.–14.) kratko razlaže kako je došlo do suradnje, kako kaže, “dvojice prijatelja u nevolji”. Iako na različitim položajima u društvu, i Josip Šentija i Vjekoslav Prpić bili su angažirani u reformnim nastojanjima u Hrvatskoj koja su nazvana “hrvatskim proljećem”. Šentija navodi kako se prije 1971. nisu poznavali, no nakon isključivanja obojice iz javnoga i političkoga života “za obojicu su nastupili dani osvrtnja na ono što se (i nama) dogodilo”, pa su se zahvaljujući novim okolnostima sprijateljili. Novinar po vokaciji, Šentija je “u nekom trenutku naših čestih druženja” predložio Prpiću seriju razgovora u kojoj bi Prpić ispričao tijek svog životnog puta. Šentija je smatrao da bi, zbog njegove uloge u stvaranju i životu avnojske Jugoslavije, Prpićeva “priča mogla biti zanimljiva i ponekom čitatelju iz novih naraštaja, a još više možda ponekom istraživaču nedavne hrvatske prošlosti”.

Nakon predgovora slijedi devetnaest poglavlja (str. 15.–277.) u kojima Vjekoslav Prpić priča o svojem životu. U prvom poglavlju, “Sjećanje na Liku i Ličane” (str. 15.–31.), Prpić opisuje razdoblje svoje mladosti u Gospiću 1930-ih i razloge svog prvotnog političkog angažmana, koji je prije svega bio traženje načina “na koji bismo se uključili u borbu hrvatskog naroda protiv velikosrpske diktature. Dakle, nacionalna potlače-

nost hrvatskog naroda bila je prvi i jedan od najbitnijih elemenata koji su me odveli u zanimanje za politiku i koji su me ubrzo doveli u vezu s gospićkim komunistima." Opisuje zatim vrlo aktivnu gospićku organizaciju KPJ, kojoj je pristupio u rujnu 1934., i mnoge njezine članove koji će poslije biti istaknuti komunistički kadrovi. U sljedećem poglavlju, "U Zagreb na studije – U Liku u partizane – U Topuskom s Bakarićem" (str. 32.–41.), Prpić priča o svojem partijskom angažmanu za vrijeme studija prava i aktivnostima zagrebačkog partijskog ogranka, uličnim tučnjavama s "frankovcima", susretima s Vladimirom Bakarićem prije, za vrijeme i nakon rata, zatim svojoj dužnosti šefa Agitpropa Okružnoga komiteta KPH za Liku tijekom 1943. i zbivanjima u Lici u tom trenutku te premještaju u propagandni odjel ZAVNOH-a. U trećem poglavlju, "Andrija Hebrang osmišljava novu Hrvatsku" (str. 42.–48.), Prpić govori o zbivanjima oko ZAVNOH-a, utjecaju Andrije Hebranga na koncept hrvatske partizanske političke platforme i aferi oko formiranja Telegrafске agencije Hrvatske (TAH). U sljedećem poglavlju, "Smrt me vrebala na Vrebačkoj stazi kraj Gospića" (str. 49.–58.), Prpić opisuje epizodu s početka rata u kojoj je jedva preživio. Izbačen iz Partije na Božić 1940. pod optužbom za trockizam, Prpić se ipak početkom rata pridružio partizanima ("Ili će te ubiti ustaše ili ćeš se pokušati rehabilitirati pa i pod cijenu života. Normalno je da ideš u partizane, unatoč svemu."). No u izvedbi OK KPH za Liku, koji ga je i isključio iz Partije, trebao je biti likvidiran. Ovdje opisuje taj događaj i ulogu koju su u njemu odigrali Jakov Blažević, Mile Počuča i Dušan Dragosavac. U poglavlju "Topusko i ljudi Topuskog – Susret s ing. Košutićem i Randolphom Churchillom" (str. 59.–81.) Prpić priča o zbivanjima u Topuskom dok je u njemu boravio aparat ZAVNOH-a, o istaknutim partizanskim dužnosnicima i članovima Partije s kojima se susretao tamo, ali i prije (Dušan Brkić, Marko Belinić, Mladen Iveković, Jakov Blažević, Nina Rubčić, Martin Franekić, Mile Počuča), o susretima s Augustom Košutićem i Randolphom Churchillom, ocjenjuje ratnu ulogu HSS-a te kroz razgovor o Nini Rubčiću i njegovu životnom putu razmatra predratne odnose komunista i "frankovaca". U šestome poglavlju, "Iz Topuskog u Beograd – Na radu u propagandnim ustanovama federacije" (str. 82.–93.), Šentija i Prpić razgovaraju o ratnim počecima organiziranja savezne administracije i uloji hrvatskoga kontingenta u njoj. Prpić se prisjeća kvalitete kadrova okupljenih u institucijama ZAVNOH-a, smatrajući kako je ta grupa činila jezgru buduće vlasti nove države, jer druge republike s kvalificiranim kadrovima nisu rado slale svoje ljude u zajedničke institucije. Opisuje zatim sam put u Beograd, početak rada u *Borbi* i početak procesa birokratizacije. U sljedećem poglavlju, "Milovan Đilas, njegova uprava i kraj" (str. 94.–111.), Prpić priča o susretima i odnosima s Milovanom Đilasom, svojim neposrednim pretpostavljenim u *Borbi* i na položaju načelnika Odjela za štampu Predsjedništva Vlade FNRJ, odnosno zamjenika direktora Direkcije za informacije Vlade FNRJ. Priča o svom sukobu s Vladimirom Dedijerom, o položajima direktora savezne radiopostaje Radio Beograd i direktora Tanjuga, o nagloj promjeni koncepcije jugoslavenskoga gospodarstva – s posvemašnjeg centralizma na decentralizaciju – te o plenumu CK SKJ na kojemu je smijenjen Milovan Đilas. Tema Milovana Đilasa, njegova položaja i pada nastavlja se i u sljedećem poglavlju, "Prvi nagovještaj Đilasova kraja" (str. 112.–118.), u kojem Prpić govori o sjednici CK SKJ na Brijunima u proljeće 1953., kojoj je prisustvovao i na kojoj je naslutio početak loma unutar jugoslavenskoga rukovodstva. U poglavlju "U posjetu Mao Ce-Tungu" tema je dvomjesečni posjet jugoslavenskoga novinarskog izaslanstva, s Prpićem na čelu, Kini i njezinim

najvišim dužnosnicima. U desetom poglavlju, "Jugoslavenska rukovodeća kvadruga i njezino rasulo" (str. 143.-157.), Prpić spominje svoje susrete s Rankovićem, Đilasom i Kardeljem, opisujući pritom metode rada jugoslavenskoga propagandnog aparata i dajući svoje viđenje tadašnjega jugoslavenskog političkog vrha. Odnosi i susreti s Edvardom Kardeljem tema su i sljedećeg poglavlja, "Susreti s Edvardom Kardeljem i jedno iskustvo sa slovenskim liderima" (str. 158.-175.), u kojem osim osobnih susreta s Kardeljem prepričava i što se tada o Kardelju govorilo u beogradskim krugovima te opisuje i svoje sudjelovanje u jugoslavenskome izaslanstvu pri UN-u u vrijeme rasprava o odnosima Jugoslavije s SSSR-om i zemljama socijalističkoga bloka. U sljedećem poglavlju, "U diplomaciji, u Beču" (str. 176.-187.), opisuje jugoslavensku diplomatsku službu, njezine veze s diplomatima Kraljevine Jugoslavije i kontakte s Kurtom Waldheimom. U poglavlju "Povratak u Zagreb i slutnja kraja" (str. 188.-200.) Prpić i Šentija načinju temu "hrvatskog proljeća". Prpić objašnjava kako je došlo do njegova angažmana na položaju predsjednika Savjeta za vanjske poslove Izvršnoga vijeća, koji je upravo bio u nastajanju kao prvi republički organ za vanjske poslove. Opisuje nadležnosti tog Savjeta, koje su se postupno širile, govori o Bakarićevu rastućem nezadovoljstvu Savjetom, a zatim analizira reformsku politiku tadašnjega hrvatskog vodstva ističući pogreške u toj politici i okolnosti koje su dovele do njezina gušenja. U poglavlju "Odnosi s Katoličkom crkvom – Susret s Agostinom Casarolijem i hrvatskim biskupima" (str. 201.-212.) Prpić govori o svojem susretu s crkvenim velikodostojnicima, kao jednoj od dužnosti na mjestu predsjednika Savjeta za vanjske poslove, planovima o eventualnom dolasku pape Pavla VI. u Hrvatsku, a zatim daje svoje viđenje odnosa jugoslavenskih vlasti i Crkve i objašnjava razvoj vlastitog odnosa prema Crkvi i Partiji. U poglavlju "Reagiranje na intrige o vezi vodstva hrvatske i političke emigracije" (str. 213.-223.) Šentija i Prpić razgovaraju o Prpićevu sudjelovanju na XIX. sjednici CK SKH u ožujku 1971., o napadima na hrvatsko vodstvo izmišljanjem kontakata s ustaškom emigracijom (tzv. špijunska afera) te nastavljaju analizirati pogreške hrvatskoga partijskog vodstva. Prpić u sljedećem poglavlju, "Staljinisti igru zaoštravaju" (str. 224.-235.), opisuje svoje sudjelovanje na trima sastancima hrvatskoga političkog vrha u ljeto i jesen 1971., u vili Weiss i u zgradi CK, te govori o jasnim podjelama unutar hrvatskoga partijskog rukovodstva, koje se otkrivaju na tim sastancima, kao uvodu u krah reformske politike krajem 1971. godine. Poglavlje "O studentskom štrajku u studenom 1971." (str. 236.-250.) nastavak je razgovora o ulozi Vjekoslava Prpića u hrvatskim zbivanjima 1971. godine. Prpić se prisjeća svog sastanka sa studentskim vođama i svojih nastojanja da utječe na prekid štrajka, jer je smatrao da je taj štrajk išao na štetu politike reformskoga hrvatskog vodstva. Kad je hrvatsko rukovodstvo krajem studenoga 1971. otišlo na razgovore s Titom u Karađorđevo, Prpić je kao predsjednik Koordinacijskoga odbora preuzeo brigu za tekuće poslove u Hrvatskoj te ovdje opisuje i ta zbivanja, koja su neposredno prethodila njegovoj ostavci. U posljednja dva poglavlja, "O Titu i njegovu djelu" (str. 250.-261.) i "Sve 'hrvatske šutnje' i čemu one vode" (str. 262.-276.), Šentija i Prpić raspravljaju o ulozi Josipa Broza Tita u stvaranju druge Jugoslavije i njezina režima, o opstanku njegova naslijeđa te položaju Hrvatske u cijelom tom razdoblju i njezinim perspektivama u budućnosti. Knjigu zaključuje poglavlje "Nad prijateljevim odrom" (str. 278.-282.), govor Josipa Šentije s ispraćaja Vjekoslava Prpića na zagrebačkome groblju Mirogoj 25. rujna 1989. godine. Na kraju je "Kazalo osobnih imena" (str. 284.-290.)

Dvadesetak godina nakon što su nastali, javnosti je predstavljena serija razgovora u kojima dvojica sudionika nekih od ključnih zbivanja suvremene hrvatske prošlosti izlažu svoja iskustva, doživljaje i viđenja tih događaja. Iako je to prvenstveno knjiga sjećanja javnoga djelatnika Vjekoslava Prpića, koji je tijekom svoga života obavljao mnoge važne javne funkcije (šef Informativnog odsjeka Propagandnog odjela ZAVNOH-a, urednik *Borbe* u Beogradu, načelnik Odjela za štampu predsjedništva Vlade FNRJ, zamjenik direktora Direkcije za informacije Vlade FNRJ, direktor Radio Beograda 1950.–1952., direktor Tanjuga 1952.–1958., veleposlanik SFRJ u Belgiji i Austriji 1958.–1967., potpredsjednik Izvršnoga vijeća Sabora SR Hrvatske, predsjednik Savjeta za odnose s inozemstvom Izvršnoga vijeća Sabora SR Hrvatske), u ovoj je knjizi velik udjel i Prpićeva sugovornika Josipa Šentije. Tako kroz razgovor dvojice suvremenika dobivamo plastičnu sliku nekih važnih zbivanja. Prpićeva prisjećanja na mnoge ljude i događaje, njegova poznanstva s nekim od ključnih aktera nastanka i života druge Jugoslavije dodaju tim zbivanjima i ljudima još jednu dimenziju. Ta sjećanja dodaju zanimljive elemente u razmatranju mnogih fenomena suvremene hrvatske povijesti – od razvitka komunističkoga pokreta u Lici i aktivnosti komunista u predratnome Zagrebu preko izgradnje ZAVNOH-a do reformskih ideja hrvatskoga partijskog rukovodstva krajem šezdesetih. Ujedno, Prpićeva sjećanja su sjećanja čovjeka koji je u sustavu druge Jugoslavije sudjelovao od samog početka njegove izgradnje te daju vjernu sliku funkcioniranja tog sustava na područjima promidžbe i diplomacije. Prpićeva poznanstva i sjećanja na znance dodaju i tim biografijama pokoju novu dimenziju ili podatak. Njegova razmišljanja i stavovi o prošlosti i budućnosti Jugoslavije i Hrvatske, u samo predvečerje novog velikog trenutka, daju vjernu sliku stavova nacionalno osjetljive hrvatske ljevice te stavova sudionika reformskih strujanja u Hrvatskoj krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina. Ti su stavovi posebno zanimljivi ako se u obzir uzme uloga nekih od tih ljudi u događajima koji su uslijedili 1989. i 1990. godine. Iz svih tih razloga sjećanja Vjekoslava Prpića zanimljiv su i važan doprinos istraživanjima i razmišljanjima o suvremenoj hrvatskoj povijesti.

MARKO RADIĆ

Andelko MIJATOVIĆ, *Bruno Bušić. Prilog istraživanju života i djelovanja (1939.–1978.)*, Školska knjiga, Zagreb 2010., 270 str.

U biblioteci “Školske knjige” pod naslovom “Glose” objavljena je knjiga Andelka Mijatovića *Bruno Bušić*. Uz osnovni tekst knjiga sadrži proslav, popis izvora i literature i veći broj fotografija iz života Brune Bušića. U proslavu autor objašnjava čitatelju zašto se nakon obilja napisanog o Bušiću odlučio pisati o njemu i odgovara da je to učinio ponajviše zato što smatra da nedostaje sustavno napisano djelo o njemu. Prihvatio se tog posla svjestan da se radi o zahtjevnom zadatku s obzirom na svu složenost i zamršenost prilika u kojima je Bušić živio i djelovao, a i zato što nedostaje veliki dio dokumentacije o Bušiću, ponajprije one koju su stvarale strukture jugoslavenskih sigurnosnih službi i međunarodne institucije koje su pratile Bušićevo političko djelova-